

სულხან კუპრაშვილი
მერაბ ჭუმბურიძე

არქეოლოგიური და წერილობითი წყაროები
სოფელ გოდოგანის ისტორიისათვის

საქართველოს სოფლების ისტორიის საფუძვლიანი შესწავლა მნიშვნელოვნად შეავსებს ცნობებს ჩვენი ქვეყნის ისტორიული წარსულის შესახებ. ამ მხრივ გამონაკლისს არც იმერეთის მხარის სოფლები წარმოადგენს. წინამდებარე სტატიის მიზანმიმართულ შევეცადეთ გაგვეანალიზებინა არქეოლოგიური და წერილობითი წყაროები სოფელ გოდოგანის შესახებ.

გოდოგანი მდებარეობს დასავლეთ საქართველოს ცენტრალურ ნაწილში, ჩრდილოეთ იმერეთის მთისწინეთში, ბროლისქედის დასავლეთით, მდ. ჭიშურას (მდ. ყვირილას მარჯვენა შენაკადი) მარჯვენა მხარეს, რომელიც მას აღმოსავლეთიდან ეკვრის (ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, III, 1977, გვ. 201). დასავლეთიდან მას მდ. წყალწითელა ჩამოუდის და უშუალოდ ესაზღვრება ქ. ქუთაისს. ჩრდილოეთიდან მას მოწამეთა და გელათი ეკვრის, აღმოსავლეთიდან ნაგარევი და ჭალასთავი, სამხრეთიდან კი ოდილაური და ჭოგნარი. გოდოგანი იმყოფება იმ ისტორიულ-გეოგრაფიული რეგიონის ფარგლებში, რომელიც “ქუთათისის ქვეყნის” სახელითაა ცნობილი.

სოფლის წინაისტორიული ეპოქის ისტორიის შესწავლისათვის უპირატესი მნიშვნელობა არქეოლოგიურ მასალებს ენიჭება. გოდოგანი ჯერ კიდევ XIX საუკუნის 80-იანი წლებიდან იყრობდა მკვლევართა ყურადღებას. სწორედ ამ დროს აქაური პალეოლითური ძეგლები იკვლიეს რუსმა მეცნიერებმა (ჩერნიავსკი, შტეინი, პოლიაკოვი, კომაროვი), თუმცა სასურველი შედეგის გარეშე. 1914 წელს მდ. წყალწითელას ხეობაში საკაჟიასა და ორთვალა კლდის მღვიმეებში უცხოელმა არქეოლოგებმა რ. შმიდტმა და ლ. კოზლოვსკიმ აღმოაჩინეს პირველი პალეოლითური ძეგლი კავკასიაში. აქ აღმოჩენილი მასალა (პრიზმული ნუკლეუსი, თხელი ვიწრო ლამელები, საჭრისები, დანები, კაჟისა და ობსიდიანის ანატეკეები) საშუალებას იძლევა თვალი გავადევნოთ 50.000—30.000 წლის წინათ ჩვენი წინაპრების ყოფა-ცხოვრებას და მათი სოციალ-ეკონომიკური და სამეურნეო ურთიერთობის ამსახველ სურათებს. ქუთაისის მუზეუმის არქეოლოგიურ ფონდში დაცულია კოლექცია კაჟის იარაღებისა — 27 ცალი 5620/207, რომელიც 1934 წელს წყალწითელას ხეობაში შეაგროვეს ტრ. ჯაფარიძემ და ს. ზამიატინმა (ნუკლეუსის გადანამტვრევი თავები და გვერდები ზედ შერჩენილი ქერქით. უსახო ანამტვრევები, საფხეკები, კაჟის საჭრისი, კაჟის ნამგლისპირის გასამართი დაკბილული მიკროლითები, სამი ცალი კაჟის დანა). გ. ნიორაძის მიერ 1936 და 1937 წლებში საკაჟიას მღვიმის არქეოლოგიური გათხრებისას აღმოჩნდა ზედაპალეოლითის მძლავრი კულტურული ფენები. მოგვიანებით, ამავე დროის ნაშთები აღმოჩნდა ქაბათის ენშიც. XX საუკუნის 70-იან წლებში მ. ნიორაძის

ხელმძღვანელობით წყალწითელას ხეობაში ჩატარებული არქეოლოგიური სამუშაოების შედეგად გამოვლენილი და დადასტურებულია ქვის ხანის სხვადასხვა ეპოქის (აშელ-მუსტიე, ზედაპალეოლითი) ძეგლები. მოპოვებული იქნა როგორც სხვადასხვა სახის იარაღ-ხელსაწყოები, აგრეთვე, მათი წარმოების ნაშთები. საკაუთის გამოქვაბულში ნაპოვია ნეანდერტალელი ადამიანის ქვედა ყბის ფრაგმენტი და კბილი. გოდოგნის ტერიტორიაზე 1976 წელს აღმოჩნდა ზედაპალეოლითელი ადამიანის თავის ქალის ნაშთი (ო. ლანჩავა, 2007, გვ. 17-19). გოდოგნის მიდამოებში, კერძოდ მოწამეთას მცირე ზომის ფარდულში გამოვლინდა ნეოლითური ეპოქის კერამიკული ინვენტარი. აქ, ასევე, არის მტკვარ-არაქსის კულტურისათვის დამახასიათებელი ჭურჭელი. საკმაოდ ბევრია ადგილობრივი კერამიკაც, უპირატესად, ქოთნები და ქილები მურა-მოშავო ან მონაცრისფრო ფერის, ზოგჯერ შემკული ნაჭდევებით, სავარცხლისებური ანაბეჭდებით და სხვ. გვხდება აგრეთვე თხელკედლიანი, წითელპრიალა მრგვალძირიანი ჭურჭელიც (ო. ლანჩავა, 2007, გვ. 21).

გოდოგანში აღმოჩენილია კოლხური გვიანბრინჯაოს ხანის კულტურისათვის დამახასიათებელი ისეთი მნიშვნელოვანი არქეოლოგიური ძეგლი, როგორიცაა ბრინჯაოს ცულების განძი. საქართველოში ცნობილი 150-ზე მეტი განძიდან 20-მდე ქუთაისის “ქვეყანაშია” მოპოვებული. გოდოგნის განძი 1925 წელს აღმოაჩინეს და ქუთაისის მუზეუმშია დაცული. ის სამი ცულისაგან შედგება, თარიღდება ძვ. წ. XII საუკუნით და I სახეობის კოლხური ცულის უფრო განვითარებულ ფორმად მიიჩნევა (ო. ლანჩავა, 2007, გვ. 22).

გოდოგნის ტერიტორიაზე დაფიქსირებულია ადრეანტიკური ხანის ძეგლიც. 1980 წელს ქუთაისის პედაგოგიური ინსტიტუტის არქეოლოგიურმა ექსპედიციამ გოდოგნის მიდამოებში, “ჭახათაში” აღმოაჩინა ტიპური გორა-ნამოსახლარი. აქ მოპოვებული ადრეანტიკური ხანის მასალები (თიხის ჭურჭლის ნატეხები, ლითონსაღნობი ქურის საქშენი თიხის მილის ფრაგმენტები, რკინის წიდა, რკინის სასხლავი, დანა), დაცულია ქუთაისის მუზეუმის არქეოლოგიურ ფონდში 8963/714. აღნიშნული ადასტურებს რკინის წარმოების ფართო მასშტაბებს ქუთაისის ქვეყანაში და მეტყველებს ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების მაღალ დონეზე.

სავარაუდოდ, გოდოგანი ქუთაისის რეგიონში ლითონის დამუშავების ერთ-ერთი უძველესი კერაა. გოდოგანში აღმართულ მაცხოვრის მთის დასავლეთ ფერდობზე არსებულ მცირე შევაკებაზე, რომელსაც ადგილობრივი მოსახლეობა “ნაღომარს” უწოდებს, მათ მიერ ნაპოვია ქურის საქშენი მილების ფრაგმენტები და წილები. 2012 წლის შემოდგომაზე აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიული მუზეუმისა და ქუთაისის ისტორიულ-არქიტექტურული მუზეუმ-ნაკრძალის ერთობლივმა სადაზვერვო ექსპედიციამ მთავარანგელოზის გორის ზედაპირული დათვალიერების შედეგად შეაგროვა ძვ. წ. I ათასწლეულის კერამიკული მასალა და ბათქაშები, რაც აღნიშნულ ადგილზე სამოსახლოს არსებობას უნდა ადასტურებდეს. აღსანიშნავია, რომ კერამიკული მასალა და ბათქაშები ზემოთ აღნიშნულმა სადაზვერვო ექსპედიციამ დააფიქსირა გოდოგანში მდებარე მთავარანგელოზის გორაზე.

ქუთაისის ისტორია ორგანულადაა დაკავშირებული მის ირგვლივ მდებარე საკმაოდ ვრცელ ტერიტორიასთან, რაც უძველესი დროიდან არის წარმოჩენილი წერილობით წყაროებში. აპოლონიოს როდოსელის “არგონავტიკაში” ჯერ

კიდევ ძვ. წ. III საუკუნეში არის ცნებები: “კუტაისის ხმელეთი” და “კუტაისის მხარე”. ქართულ წყაროებში კი დასტურდება ნიშანდობლივი ტერმინი “ქუთაისის სამოქალაქო” ან მარტივად “სამოქალაქო”, რომელიც, აგრეთვე, ქუთაისის მხარეს გულისხმობს. დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსთან იხსენიება “ქუეყანა ქუთათისისა”. შესაბამისად, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ყველა ჩამოთვლილი სახელი, ძირითადად, სინონიმური ცნებებია და გულისხმობს ქუთაისსა და მის ირგვლივ ისტორიულად ჩამოყალიბებულ ტერიტორიას, რომელიც ბიზანტიურ წყაროებში “მუზურისის” ან “მოხირისის” სახელითაა ცნობილი (ო. ლანჩავა, 2007, გვ. 5).

მიუხედავად იმისა, რომ გოდოგანი საქართველოს ერთ-ერთი უძველეს სოფლად მიიჩნევა, ის ქართულ ისტორიულ წყაროებში პირველად ვახუშტი ბაგრატიონის “აღწერა სამეფოსა საქართველოსაში” მოიხსენიება. ვახუშტის ცნობით, “ზევზე გოდოგანს ზევით არის ცუცხვათის ციხე, რომელი აღიღეს ოსმალთა 1721 წელს” (ვ. ბაგრატიონი, 1941). ვახუშტი ბაგრატიონი გოდოგანის შესახებ წერს, აგრეთვე, თავის “იმერეთის ისტორიაში”. გოდოგანთან მოხდა დიდი ბრძოლა XVII საუკუნის ბოლოს. იმ პერიოდში იმერეთის სამეფო ტახტის გამო ერთმანეთს ეჭიშპებოდნენ ბაგრატიონების IV-ის შვილი ალექსანდრე IV და არჩილ II. სწორედ მათ შორის მოხდა ბრძოლა 1690 წელს. როდესაც არჩილ მეფემ დაიკავა იმერეთის სამეფო ტახტი, ზემო იმერეთის დიდი ფეოდალი გიორგი აბაშიძე შეუთანხმდა ოდიშის მთავარს გიორგი ლიპარტიანს. მათ ქართლიდან მოიყვანეს ალექსანდრე II და 1690 წელს გადაწყვიტეს არჩილის ტახტიდან გადაგდება. არჩილს ეხმარებოდნენ სვიმონ ქუთათელი, გიორგი მიქელაძე, ბეჟან ლორთქიფანიძე და რაჭის ერისთავი პაპუნა. ისტორიკოსის ცნობით, ისინი “შეიკრიბნენ და ეწვივნენ გოდოგანს ურთიერთს. იქმნა ბრძოლა ძლიერი, იძლია ალექსანდრე და ილტვოდა ქართლს” (ქართლის ცხოვრება, IV, 1959, გვ. 853-854).

გოდოგანი მოიხსენიება, აგრეთვე, 1747 წელს იმერეთის მეფე ალექსანდრე V-ის მიერ გაცემულ წყალობის სიგელში, რომელიც დღეს ინახება ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიულ მუზეუმში (საბუთი № მნ). სიგელი შემდეგი შინაარსისაა:

“ქ. წყალობითა ღ(ვ)თისათა ჩვენ ღ(ვ)თივცხებით: ღ(ვ)თივ აღმატებით გაძლიერებულმან მირმდგომით იესიან და ვ(ი)თიანმან: და რტ(ო)მან სოლომონისმან, გვ(ი)რგვ(ი)(ნ)(ო)სანთა მეფეთა შარავანდელმან და თვ(ი)თ სკ(ი)პტრა წარმართებით სამეფოთა საბრძანებელთა პყრ(ო)ბით მქონებელმან: ნეშთასა ჩინედ ამალღებულმან: თვ(ი)თ მეფეთ მეფემან ალექსანდრემ და თანა მეცხედრემან ჩვენმან დედოფალთ დედოფალმან აბაშიძის ასულმან ბატონმან თამარ: პირმშ(ო)მან და სასურველმან ძემან ჩვენმან სოლომონ: ნარინ დავით: იესემ, ბაგრატი, და არჩილმან უხუთა წყალობითა ჩვენთა მიერ: მცირე ესე წყალობა მოვაღლინენ, შეგიწყალეთ შენ კანდელაკ ანდრიას შვილი: გიორგი: და ძმა შენი დავით ბერი და ძმანი თქვენნი. ოდეს დაგვეაჩენით, ვ(ი)სმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენნი და ქრთამიც მოგვართვით როგორათაც გული შეგუჯერდებოდა და გოდოგანს გელათიანთ შენი ძმის ნიკოლოზისეული: ყმა და მამული მისი სასახლე სასაფლავიამად: თვისადმდე ვისაც მქონებელ ნიკოლოზ უფლის ყოს. ყოველივე ხელშეუვალად თქვენთვის გვიწყალობებია არა მოგეშალოს ესე: არა

ჩვენგან და არცა შემდგომთა ჩვენთა მეფეთა და მეპატრონეთაგან: და თუ რომელმან გვარისა ჩვენისა მომავალმან, ასე სხვამან ვინმე მძლავრებით და იძულებით ხელყოს ამისად. ვ(ორ)სხავს ღ(ვ)თი(თ) და ყოველნი მისნი წმინდანი და თვით გელათისა ღვთისმშობელი. დამამტკიცებელნი ამისნი აკურთხნეს ღ(ვ)თისაგან”. სიგელი შედგენილია 1747 წლის 3 ივლისს დეკანოზიშვილი იესეს მიერ და მას ამტკიცებენ: “ჩრდილოსა და აფხაზეთის კნიაზი ბატონი ბესარიონ: რაჭის ერისთავი როსტომ: ჩხეიძე ხოსია, პაატა მესხი და ერთობით იმერელნი დარბაისელნი”.

შემდეგ ეს სიგელი ორჯერაა განახლებული და დამტკიცებული. პირველად ეს გაუკეთებია გენათელ მიტროპოლიტს იოსებ ბატონიშვილს, ხოლო მეორედ იმერეთის მეფე სოლომონ II-ს.

წყალობის სიგელი მეტად მნიშვნელოვანი წყაროა გოდოგნის ისტორიისათვის. მისი მეშვეობით ხდება ცნობილი, რომ სოფელში მამულები ეკუთვნოდა აზნაურ კანდელაკების ოჯახს, რომელიც ძლიერი უნდა ყოფილიყო ეკონომიკურადაც, რადგან გიორგი და დავით კანდელაკებს საკმაო რაოდენობის ქრთამი მიუერთმევიათ მეფისათვის და თვით სოფელში მათი სასახლე ყოფილა. სამწუხაროდ სასახლის არავითარი ნაშთი, თუნდაც ნანგრევების სახით ამჟამად შემორჩენილი არ არის.

გოდოგანში აზნაურ კანდელაკებს XIX საუკუნეშიც ჰქონდათ მამულები, რასაც ადასტურებს ის, რომ ალექსანდრე V-ის წყალობის სიგელი ორჯერაა რეგისტრირებული და დამტკიცებული ქუთაისის გუბერნიის კანცელარიაში 1823 და 1832 წლებში.

კანდელაკებს მიწები ჰქონიათ გოდოგანში XX საუკუნის 20-იან წლებამდე. ამ გვარის ოჯახები სოფელში ახლაც ცხოვრობენ.

ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიულ მუზეუმში ინახება, აგრეთვე, ფრაგმენტი ერთი სიგელისა (№ 896), რომელიც შედგენილია 1815 წელს და დამტკიცებულია მიტროპოლიტ ეფთვიმეს მიერ. ამ ფრაგმენტის შინაარსიდან ჩანს, რომ გაუთავისუფლებიათ ყმობიდან გლეხი სამწუხაროდ, შეუძლებელია დადგენა იმისა, თუ ვისი შედგენილია ეს სიგელი. საინტერესოა, რომ ეს საბუთი დაწერილია გოდოგნის საყდარში და მას როგორც მოწმეები, ხელს აწერენ ამავე საყდრის ყმაბი.

1984 წელს გოდოგანში “ოქროს ჯვრის” სახელით ცნობილი ეკლესიის გაწმენდითი სამუშაოების დროს აღმოაჩინეს ქვის ფილა სოფ. სიმონეთის საშუალო სკოლის მოსწავლეებმა დ. კლდიაშვილის სახლ-მუზეუმის დირექტორის დ. გოცირიძის ხელმძღვანელობით. წარწერა შესრულებულია კირქვის ფილაზე ასომთავრულით. ქარაგმების გახსნით პროფ. ვალერი სილოგავამ წარწერა შემდეგი სახით აღადგინა: “იესუ ქრისტე, შეიწყალენ ანტონი ქუთათელი აქა და საუკუნოსა; შეიწყალენ მისნი: ებანი, და კორეჭა და გურამბერი; ამენ იყავნ”. გოდოგნის წარწერა პალეოგრაფიული ნიშნებით XI საუკუნის I ნახევრით დათარიღდა, რამაც ვ. სილოგავას მისცა საფუძველი, რომ ეს ანტონ ქუთათელი ჩაეთვალა ქუთათელ მთავარეპისკოპოსად (ვ. სილოგავა, 1990, გვ. 86-94). სახელი ანტონი ასევე მოხსენიებულია 1985 წელს ბაგრატის ტაძრის მიდამოებში აღმოჩენილ ანტიფიქსის (სახურავის გრძლივი კედლის კერამიკის არქიტექტურული სამკაული) ფრაგმენტზე დაცულ წარწერაში. მასზე “შსზვილი რელიეფური

ასომთავრული ასოებით გამოყვანილია X-XI საუკუნეების წარწერა: “ანტონი”. რადგან ანტიფიქსების წარწერებში ჩვეულებრივ ქტიტორები იხსენიებიან, ვ. სილოგავა ვარაუდობს, რომ ეს ანტონი ბაგრატის ტაძრის მშენებლობის ან დამთავრების ან მისი გადახურვის ერთ-ერთი ქტიტორი უნდა იყოს. რადგანაც ორივე წარწერა X-XI საუკუნეთა მიჯნას მიეკუთვნება, ამიტომ მასში მოხსენიებული ანტონი ვ. სილოგავამ პირველ ქუთათელ მღვდელმთავრად მიიჩნია, რომელმაც მონაწილეობა მიიღო ქუთაისის ტაძრის კრამიტით გადახურვის ხარჯებში და გოდოგანის ტაძრის მშენებლობაში. იგივე ანტონი უნდა ყოფილიყო ბაგრატის ტაძრის საზეიმოდ კურთხევის მთავარი მომწყობი (ვ. სილოგავა, 1995, გვ. 62-64). გამომდინარე აქედან, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ჯერ კიდევ XI საუკუნისათვის გოდოგანი საკმაოდ სოლიდური მნიშვნელობის დასახლებული პუნქტი უნდა ყოფილიყო.

საინტერესო ეპიგრაფიკული ძეგლები მოიძია სოფელ გოდოგანში ქართველმა მკვლევარმა გიორგი ბოჭორიძემ XX საუკუნის 20-30-იან წლებში. მან გოდოგანში აღწერა მაცხოვრის ჯვარცმის ძველი ეკლესია, რომელიც წარმოადგენს ერთნავიან ბაზილიკას (9X4 არშინი), რომელსაც სამი მხრით (სამხრეთით, დასავლეთით და ჩრდილოეთით) ჰქონია გალერეები.

გარეთ ეკლესია შემკული იყო გამოსახულებიანი და წარწერიანი ქვებით. წარწერა ეკლესიას ჰქონდა ხუთი: სამი აღმოსავლეთით (საკარის ძირა ნაწილში 2 და სარკმლის თავზე 1) და ორი სამხრეთ კედელზე (კარის მარჯვნივ 1, მარცხნივ 1); ყველა ნუსხურად არის ნაწერი, სამხრეთის მხრის წარწერები დაზიანებული იყო.

1. აღმოსავლეთ მხარეს საქარის ძირა ნაწილში, მარჯვნივ, სამხრეთით მდებარე ქვაზე:

იკითხება: წ(მიდა)ო გ(იორგ)ი შ(ეიწყალ)ე იოვანე.

2. იქვე, პირველი წარწერის მარცხნივ, ჩრდ. მდებარე ქვაზე:

იკითხება: წ(მიდა)ო გ(იორგ)ი შ(ეიწყალ)ე ჭიტ-ალი.

3. იმავე მხარეს სარკმლის თავად მდებარე ქვაზე

იკითხება: წ(მიდა)ო გ(იორგ)ი შ(ეიწყალ)ე ფელიკა. დაზიანებულია.

4. სამხრ. მხარეს, კარის მარჯვნივ მდებარე ქვაზე:

იკითხება: ქწ(მიდა)ო გ(იორგ)ი შ(ეიწყალ)ე . . . დაზიანებულია

5. იმავე მხარეს კარის მარცხნივ:

ანუ წ(მიდა)ო გ(იორგ)ი შ(ეიწყალ)ე . . . დაზიანებულია.

ყველა წარწერა ეკლესიის აშენების თანადროული უნდა იყოს; თითოეული მათგანი სხვადასხვა ხელით არის ნაწერი; განსაკუთრებით სამხრეთისანი (მე-4 და მე-5) (გ. ბოჭორიძე, 1995, გვ. 121). წარწერები წმ. გიორგის იხსენიებენ, დღეს კი ეკლესიას მაცხოვრისა ეწოდება.

მნიშვნელოვანი ეპიგრაფიკული ძეგლია დაცული ასევე მდ. ჭიშურაზე გადებულ ორმალიან ქვის ხილზე, რომელიც ქუთაისის სტრატეგიული გეოგრაფიული პუნქტების (ჩხარი-სკანდის) გავლით აკავშირებდა ქართლთან. წარწერა გვამცნობს როგორც ხიდის აშენების თარიღს, ასევე ამშენებლის ვინაობას.

წარწერები შუა ბურჯის ზედა ნაწილშია მოთავსებული. ისინი ქვაზეა ამოკვეთილი და შემოვლებულია თაღით. წარწერა შესრულებულია ასომთავრულით. ქარაგმების გახსნის შემდეგ ზედა სამსტრიქონიანი წარწერა

ასე იკითხება: “ღმერთო აცხოვნე გენათელი გედეონ და ვინც შენდობა ბრძანოთ, თქვენცა შეგიწოდოთ ღმერთმა, ამინ”.

ქვედა წარწერა ექვს სტიქონს მოიცავს და შემდეგნაირად იკითხება: ”ბრძანებითა ღვთისათა ავაგე ხიდი ესე, მე, გენათელმა ლორთქიფანიძე გედეონ სულისა ჩემის საოხად, ქორონიკონსა ტ ნ ვ”. როგორც ამ წარწერიდან ირკვევა, გოდოგნის ხიდი 1667 წელს ააგო გენათელმა ეპისკოპოსმა გედეონ ლორთქიფანიძემ, რომელიც, როგორც ჩანს, თავისი დროის მეტად გამორჩეული პიროვნება ყოფილა (ნ. კვეზერელი-კობაძე, 1972, გვ. 46).

გოდოგნის ისტორიასთან დაკავშირებულია ასევე წარწერა, რომელიც დაცულია 1989 წლის აპრილში ტყეში შემთხვევით ნაპოვნ ვერცხლის ჯვრის ფრაგმენტზე (ზომა 24 X 16.6 სმ.). ჯვარი ვერცხლითაა მოჭედილი და ოქროთი დაფერილი. ვერცხლის მოჭედილობა რკინის ჩარჩოზეა გადაკრული, რომელიც უანგისაგან თითქმის შექმულია. საგრძნობლადაა დაზიანებული თვით ვერცხლის მოჭედილობა. გადარჩენილია მხოლოდ ჯვრის ნაწილი, რომელიც ხუთი სხვადასხვა ქვითაა შემკული. წინა პირზე გამოსახული ჯვარცმის სცენიდან შემორჩა მაცხოვრის გაშლილი მკლავები და შარავანდედი. ჯვრის თარაზული მკლავების ბოლოებზე სამი მედალიონია. მარჯვნივ წარმოდგენილია ღვთისმშობელი, მარცხნივ იოანე მახარობელი, ზედა მედალიონში კი გამოსახულია მთავარანგელოზი მიქაელი. ჯვარზე გამოსახული წმინდანები მალაღმბატურული ოსტატობითაა შესრულებული.

გამოსახულებებს თან ახლავს წმინდანების ვინაობის აღმნიშვნელი წარწერები, რომლებიც ასომთავრულითაა შესრულებული. მეტად მნიშვნელოვანია ჯვრის მეორე მხარე, რომელიც ასევე ვერცხლით იყო მოჭედილი. მისი ძირითადი ნაწილი დაკარგულია, შემორჩენილია მხოლოდ თარაზული მკლავების ვერცხლის მოჭედილობა. მასზე დაცულია ორსტრიქონიანი ასომთავრული წარწერა, რომელიც ქარაგმების გახსნით ასე იკითხება: “წმინდაო ჯვარო ქრისტესაო, მშვიდობი(თ) დაიცავ სოფელი შენი გოდოგანი (ყოვ)ლისგან ვნებისა, ამინ”. წარწერა XII-XIII საუკუნით თარიღდება (მ. ნიკოლეიშვილი, 1989, №74). საინტერესოა. რომ ჯვარი წარწერაში მოიხსენიება, როგორც სოფლის მფარველად შექმნილი. ჩვეულებრივად ძველი ქართული ჭედური ხელოვნების ძეგლები (ჯვრები, ხატები, და სხვ.), უმთავრესად, ამ საგნების შემკვეთთა, ოსტატთა სულის მოსახსენებლად და შესაწყალებლად, ან ხელისუფალთა სადიდებლად იქმნებოდა, ხოლო წარწერები მლოცველთა საყურადღებოდ კეთდებოდა, მაგრამ ამ შემთხვევაში შემკვეთის როლში სოფელი გვევლინება და ამჟამად ჩანს, რომ ეს ჯვარი გოდოგნის მთელი მოსახლეობის წვლილია, სოფლის დასაცავად გაღებული.

რაც შეეხება წარწერაში გამოყენებულ ტერმინს “სოფელი”, აკადემიკოსი ივ. ჯავახიშვილი ამასთან დაკავშირებით აღნიშნავდა, რომ დიდი ხანია რაც მისი მნიშვნელობა შეცვლილია. “უძველეს ქართულ წერილობით ძეგლებში – წერდა დიდი მეცნიერი – სოფელი ქვეყანას აღნიშნავდა, IX საუკუნიდან კი იგი დაბის მნიშვნელობით იხმარებოდა”. როგორც ირკვევა, ჯვრის წარწერაში სოფელი სწორედ მეორე მნიშვნელობითაა გამოყენებული და დაბას აღნიშნავს (მ. ნიკოლეიშვილი, 1989, №74).

ქუთაისში XIX საუკუნის 30-იან წლებში იმყოფებოდა გერმანელი გეოლოგი იდუარდ აიხვალდი, რომელმაც რამდენიმეჯერ გაიარა გოდოგნის ტერიტორიაზე

და საიტერესო ცნობები მოგვცა ამ დასახლებული პუნქტის შესახებ. უცხოელი ავტორი აღნიშნავს — “5 მაისს გავეშურე ოკრიბაში, მურა ნახშირის სადგურისკენ, რომელიც ძვეს მთაში, რაჭის საზღვრებთან ახლოს. პირველად გავედი წყალწითელაზე (წითელი მდინარე, ან რუსების “კრასნაია რეკა”), რომელზეც ცუდი ხილია გადებული... მას შემდეგ, რაც მე ათიოდე ვერსი გავიარე... მივედი სოფელ გოდოგანში, სადაც იქაური მოურავისგან, სოფლის უფროსისგან, უნდა მიმეღო წერილობითი ბრძანებები ყველა იმერული სოფლისადმი, რათა ჩემთვის გამოეყოთ გამყოლები მთებში დიდ ტყეებში გასაყვანად. მოურავმა, რომელიც საკმაოდ შეძლებული იყო, გარდა ძალიან კარგი ღვინისა, შემომთავაზა გემრიელი საუზმე. ამ სოფლის გლეხთა უმეტესობა სახელმწიფოს ეკუთვნის და, სხვა მცხოვრებთა მსგავსად, იხდიან ყოველწლიურ გადასახადს ყოველი მამაკაცის თავზე. გადასახადს კრეფს მოურავი და აბარებს ქუთაისში. თავადებისა და აზნაურების ყმები (გლეხები) თავის ბატონს გადასახადს უმეტესად უზღიან ღომით, სიმინდით, ფრინველით და სხვა პირუტყვით; მათ ფული არ გააჩნიათ, რადგან არაფერს ჰყიდიან (ე. აიხვალდი, 2005, გვ. 144-149).

როგორც ვხედავთ, სოფელი გოდოგანი საკმაოდ დაწინაურებული დასახლებული პუნქტი ყოფილა, მაგრამ წერილობითი წყაროების სიმცირე მისი ისტორიის შესახებ არ გვაძლევს საშუალებას სრულყოფილად გავიაზროთ მისი ისტორია და დავადგინოთ მისი ასაკი.

დამოწმებული ლიტერატურა

- ვახუშტი ბაგრატიონი, 1941** - ვახუშტი ბაგრატიონი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, თბ., 1941.
- გ. ბოჭორიძე, 1995** - გ. ბოჭორიძე, იმერეთი (იმერეთის ისტორიული ძეგლები). წიგნი შეადგინა და გამოსაცემად მოამზადა ლ. რატიანმა, თბ., 1995.
- ე. აიხვალდი, 2005** - ე. აიხვალდი, საქართველოს შესახებ (XIX საუკუნის პირველი მესამედი). გერმანულიდან თარგმმა, შესავალი და საძიებლები დაურთო გია გელაშვილმა, თბ., 2005.
- ნ. კვეზერელი-კობაძე, 1972** - ნ. კვეზერელი-კობაძე, საქართველოს ძველი ხილები, თბ., 1972.
- გ. მჭედლიძე, მ. კეზევაძე, 2008** - გ. მჭედლიძე, მ. კეზევაძე, ქუთაის-გაენათის ეპარქია. საგამომცემლო ცენტრი, ქუთაისი, 2008.
- ო. ლანჩავა, 2007** - ო. ლანჩავა, ქუთაისის არქეოლოგია. ქუთაისი, 2007.
- მ. ნიკოლეიშვილი, 1989** - მ. ნიკოლეიშვილი, "გოდოგანის ჯვარი", გაზეთი "ქუთაისი", 1989.
- ვ. სილოგავა, 1990** - ვ. სილოგავა, ეპიგრაფიკული ეტიუდები და შენიშვნები. "მაცნე", ისტორიის ... სერია, № 4. თბ., 1990.
- ვ. სილოგავა, 1995** - ვ. სილოგავა, ეპიგრაფიკული მასალა ბაგრატის ტაძრიდან და მისი მიდამოების არქეოლოგიური გათხრებიდან. ქსუ, "მოამბე", № 4. ქუთაისი, 1995.
- ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ. III, თბ., 1977.**
- ქართლის ცხოვრება, ტ. IV, თბ., 1959.**

SULKHAN KUPRASHVILI, MERAB CHUMBURIDZE**WRITTEN AND ARCHAEOLOGICAL SOURCES ABOUT THE
HISTORY OF THE VILLAGE OF GODOGANI**

The study of Georgian villages remains one of the big problems in Georgian archaeology because many of them are unregistered and has not been studied yet. Accordingly archeological research of Georgian villages has great importance for the complete study of our history. But the village of Godogani, which is situated to the east of Kutaisi, is the exception. Since 1914 archaeological researches have revealed that the vicinity of Godogani is inhabited by men from Lower Paleolithic period among them are various artifacts /anthropological and animal remains, stone and metal tools, ceramics and plaster fragments, metal production traces and more attesting that there were different kinds of settlements from Acheul-Mousterian Era including Late Antiquity. So far we have not got materials about the Middle Bronze Age, but further researches may shed light on this period. In 2012 on the hill of “Macxovari” archaeologists found the settlement of the 1 millennium BC and most likely the remains of the metal workshop.

The village Godogani is located in the historical region of “Kutaisi Country”. Despite of the fact that Godogani is one of the ancient villages of Georgia, historical materials are very little and its name is first recorded in the work of Vaxushti Bagrationi -18th century historian, where he describes events which took place in the territory of Godogani in the 1690s. Godogani is also referred in the documents issued by the King of Imereti in the middle and in the second half of the 18-th century. In 1984 there was discovered a stone slab with inscription which was dated back to the 11-th century. This discovery had changed the history of the village which can already be dated from the middle ages, particularly from the 11-th century.